

POSTANOWIENIE

Dnia 27 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jarosław Matras (przewodniczący)

SSN Tomasz Artymiuk

SSN Andrzej Stępka (sprawozdawca)

w sprawie Z. T.

w przedmiocie wznowienia postępowania,
po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 27 kwietnia 2022 r.
informacji obrońcy Z. T. o zaistnieniu podstaw do wznowienia z urzędu
postępowania w przedmiocie przepadku poręczenia majątkowego,
zakończonych prawomocnym postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 15
lipca 2021 r., w sprawie II AKz (...), utrzymującym w mocy postanowienie Sądu
Okręgowego w S. z dnia 26 lutego 2021 r., w sprawie II Kop (...),
na podstawie art. 544 § 2 i 3 k.p.k. w zw. z art. 542 § 3 k.p.k.,

p o s t a n o w i ł

**I. wznowić postępowanie i uchylić postanowienie Sądu
Apelacyjnego w (...) z dnia 15 lipca 2021 r., w sprawie II AKz (...)
oraz utrzymane nim w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w
S. z dnia 26 lutego 2021 r., w sprawie II Kop (...) – i postępowanie
w tym zakresie umorzyć;**

**II. kosztami sądowymi postępowania wznowieniowego
obciążyć Skarb Państwa.**

UZASADNIENIE

Pismem z dnia 23 września 2021 r. obrońca Z. T. wystąpił do Sądu Najwyższego
na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. w zw. z art. 542 § 3 k.p.k. o rozważenie z urzędu

konieczności wznowienia postępowania zakończonego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 15 lipca 2021 r., w sprawie o sygn. akt II AKz (...), utrzymującym w mocy postanowienie Sądu Okręgowego w S. z dnia 26 lutego 2021 r., sygn. akt II Kop (...), w przedmiocie przypadku poręczenia majątkowego, ze względu na ujawnienie się bezwzględnych przyczyn odwoławczych w postaci:

- niepodlegania orzecznictwu polskich sądów karnych, bowiem w dacie wydania postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, tj. postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) w przedmiocie utrzymania w mocy postanowienia o przypadku poręczenia majątkowego z dnia 15 lipca 2021 r., wniosek o ekstradycję ściganego utracił moc prawną, wobec utraty kognicji do prowadzenia postępowania przez organy wymiaru sprawiedliwości Republiki Białorusi i przejęcia ścigania przez Republikę Litwy, która posiada wyłączną jurysdykcję do prowadzenia postępowania karnego przeciwko ściganemu, którą to przesłankę statuuje przepis art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k.;

- braku skargi uprawnionego oskarżyciela, bowiem w dacie wydania postanowienia kończącego postępowanie w sprawie, tj. postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) w przedmiocie utrzymania w mocy postanowienia o przypadku poręczenia majątkowego z dnia 15 lipca 2021 r., wniosek o ekstradycję ściganego utracił moc prawną, a który uprawniał organy wymiaru sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej do prowadzenia biernego postępowania ekstradycyjnego i wydawania rozstrzygnięć w innych kwestiach związanych z postępowaniem ekstradycyjnym, w tym również w kwestii stosowania środków zapobiegawczych, którą to przesłankę statuuje przepis art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.

W konkluzji obrońca wniósł o uchylenie postanowienia Sądu Okręgowego w S. z dnia 26.02.2021 r., (II Kop (...)) oraz utrzymującego go w mocy postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 15.07.2021 r. (II AKz (...)).

Sąd Najwyższy stwierdził, co następuje.

Stan faktyczny i prawny w niniejszej sprawie przedstawiał się następująco:

Prokuratura Generalna Republiki Białorusi zwróciła się do polskich organów wymiaru sprawiedliwości z wnioskiem o wydanie ściganego obywatela Republiki Litwy – Z. T. w celu przeprowadzenia postępowania karnego.

Postanowieniem z dnia 17 października 2016 r. Sąd Okręgowy w S. stwierdził prawną dopuszczalność wydania ściganego (k. 919). Po rozpoznaniu zażalenia obrońcy ściganego, postanowieniem z dnia 14 grudnia 2016 r. Sąd Apelacyjny w (...) utrzymał w mocy powyższe orzeczenie (k. 1058).

W toku postępowania, Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 25 lutego 2016 r., zastosował względem ściganego Z. T. środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania (k. 52), który następnie był przedłużany na dalszy czas oznaczony (np. k. 1171b). Postanowieniem z dnia 18 czerwca 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) – po rozpoznaniu zażalenia obrońcy ściganego – zmienił postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania w ten sposób, że zastrzegł, iż tymczasowe aresztowanie zostanie uchylone pod warunkiem złożenia poręczenia majątkowego w wysokości 100.000 złotych oraz zastosowania dozoru Policji i zakazu opuszczania kraju (. 1282). Następnie postanowieniem z dnia 22 czerwca 2018 r. tenże Sąd Apelacyjny uwzględnił zażalenie obrońcy ściganego, zmienił postanowienie w przedmiocie środków zapobiegawczych i zmniejszył wysokość poręczenia majątkowego do kwoty 50.000 złotych (k. 1284). Po złożeniu wyznaczonej kwoty poręczenia majątkowego w dniu 22 czerwca 2018 r., ścigany Z. T. opuścił areszt.

Na skutek kasacji wywiedzionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich, postanowieniem z dnia 4 kwietnia 2018 r., w sprawie III KK 355/17, Sąd Najwyższy uchylił postanowienie kończące postępowanie w przedmiocie prawnej dopuszczalności wydania ściganego i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...) (k. 1162). W ponownym postępowaniu, postanowieniem z dnia 18 czerwca 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego w S. w przedmiocie stwierdzenia dopuszczalności ekstradycji (k. 1269).

Postanowieniem z dnia 24 września 2018 r. Minister Sprawiedliwości wyraził zgodę na wydanie ściganego organom wymiaru sprawiedliwości Republiki Białorusi (k. 1302). Postanowienie to nie zostało jednak wykonane, ponieważ Z. T. opuścił terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Postanowieniem z dnia 2 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy w S. zawiesił postępowanie ekstradycyjne w części dotyczącej przekazania ściganego stronie białoruskiej, uchylił stosowanie dozoru Policji i zarządził poszukiwanie ściganego w skali Rzeczypospolitej Polskiej (k. 1360). Zażaleniem z dnia 9 stycznia 2019 r. prokurator Prokuratury Okręgowej w S. zaskarżył to postanowienie wskazując, że postępowanie ekstradycyjne nie może zostać zawieszone, bowiem zostało ono zakończone. Tym samym Sąd nie ma podstaw ani żadnego umocowania do procedowania w przedmiocie środków, a także zarządzania poszukiwań ogólnokrajowych (k. 1390). Postanowieniem z dnia 31 stycznia 2019 r. Sąd Apelacyjny w (...) uchylił postanowienie w zakresie zaskarżonym zażaleniem wskazując, że tylko na etapie jurysdykcyjnym postępowania ekstradycyjnego sąd władny jest procedować, w tym również w przedmiocie środków zapobiegawczych (k. 1401).

Sąd Okręgowy w S. wyznaczył na dzień 1 marca 2019 r. termin posiedzenia w przedmiocie orzeczenia przepadku sumy poręczenia majątkowego, jednak z uwagi na treść w/w postanowienie Sądu Apelacyjnego z dnia 31 stycznia 2019 r., sprawę zdjęto z wokandy (k. 1412). Jednakże postanowieniem z dnia 26 lutego 2021 r. Sąd Okręgowy w S. orzekł przepadek na rzecz Skarbu Państwa kwoty 50.000 złotych stanowiącej przedmiot poręczenia majątkowego, wobec zaniechania przez ściganego realizacji obowiązków wynikających z zastosowania dozoru Policji i naruszenie zakazu opuszczania kraju przez wyjazd na terytorium Litwy (k. 1487). Obrońca ściganego wniósł zażalenie od tego rozstrzygnięcia, lecz postanowieniem z dnia 15 lipca 2021 r. Sąd Apelacyjny w (...) utrzymał w mocy zaskarżone orzeczenie (k. 1545).

Pismem z dnia 28 lipca 2021 r. Zastępca Dyrektora Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości udzielił informacji, że w dniu 7 kwietnia 2021 r. Prokuratura Generalna Republiki Białorusi skierowała pismo informujące, iż w związku z ustaleniem miejsca pobytu ściganego na terytorium Litwy, zwróciła się do organów wymiaru sprawiedliwości tego państwa o przeprowadzenie postępowania karnego przeciwko ściganemu, który jest obywatelem tego państwa (k. 1561, 1577). W związku z otrzymaną

informacją obrońca ściganego wystąpił w dniu 6 sierpnia 2021 r. z wnioskiem o reasumpcję postanowienia Sądu Okręgowego w S. z dnia 26 lutego 2021 r. o przepadku poręczenia majątkowego, utrzymanego w mocy postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 15 lipca 2021 r., wobec tej okoliczności, że w dacie wydania orzeczenia przez Sąd II instancji, skierowany do organów wymiaru sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej wniosek o ekstradycję utracił moc prawną (k. 1585). Zarządzeniem z dnia 12 sierpnia 2021 r. Sąd Okręgowy w S. poinformował, że nie znajduje podstaw faktycznych i prawnych do dokonania reasumpcji postanowienia (k. 1590).

Postanowieniem z dnia 10 sierpnia 2021 r. Sąd Okręgowy w S. umorzył postępowanie wykonawcze w przedmiocie wydania ściganego organom wymiaru sprawiedliwości Republiki Białorusi. Z pisma tego wynika również, że Prokuratura Generalna Republiki Białorusi w dniu 19 lutego 2021 r. skierowała do organów wymiaru sprawiedliwości Republiki Litwy wniosek o wszczęcie postępowania karnego przeciwko ściganemu, który to wniosek został uwzględniony (k. 1578).

Rozpoznając przedmiotową sprawę Sąd Najwyższy stwierdza, że sygnalizacja przedstawiona przez obrońcę ściganego Z. T. jest zasadna. W sprawie bowiem wystąpiła przede wszystkim bezwzględna przesłanka odwoławcza w postaci niepodlegania orzecznictwu polskich sądów karnych, stanowiąca na mocy przepisu art. 439 § 1 pkt 9 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k.

W pierwszej kolejności należy jednak rozważyć możliwość złożenia niniejszego wniosku sygnalizującego konieczność wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania z urzędu. W orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że wznowienie postępowania z urzędu możliwe jest jedynie wtedy, gdy ujawniło się jedno z uchybień wymienionych w art. 439 § 1 k.p.k. i to pod warunkiem, że nie były one przedmiotem postępowania w trybie kasacji (art. 542 § 3 i 4 k.p.k.). Co więcej, stylizacja art. 542 § 3 k.p.k. wskazuje, że bezwzględne podstawy odwoławcze nie są powodem do wznowienia postępowania na wniosek stron, do których odnoszą się tylko przyczyny z art. 540 i art. 540a k.p.k., stanowiąc podstawę wyłącznie do podjęcia czynności *ex officio*. Dlatego też wniosek strony o wznowienie postępowania, w którym wskazuje ona na uchybienie

z art. 439 § 1 k.p.k., interpretować należy wyłącznie jako inicjatywę (art. 9 § 2 k.p.k.) potrzeby rozważenia przez sąd możliwości wznowienia postępowania z urzędu (*por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 9 października 2018 r., III KO 106/18, LEX nr 2572697; z dnia 30 listopada 2016 r., V KO 83/16, LEX nr 2178684; postanowienie SN z dnia 14 grudnia 2016 r., III KO 66/16, LEX nr 2166384*).

Po drugie, mając na uwadze treść art. 540 § 1 zdanie pierwsze k.p.k. należy rozważyć, czy postępowanie dotyczące przypadku poręczenia majątkowego w ogóle może podlegać wznowieniu, skoro przepis ten stanowi, że wznowić można „postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem”. Jest rzeczą oczywistą, że wniosek o wznowienie postępowania (podobnie sygnalizacja ewentualnego wznowienia z urzędu) nie dotyczy wszelkich prawomocnych orzeczeń sądowych, ale tylko takich, które rozstrzygają w przedmiocie odpowiedzialności karnej lub kary, albo w inny sposób rozstrzygają o istocie procesu (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2014 r., III KO 82/13, OSNKW 2014, z. 6, poz. 51*).

Podkreślenia jednak wymaga ta okoliczność, że w judykaturze Sądu Najwyższego przyjęto, iż orzeczeniami kończącymi postępowanie są nie tylko wyroki i postanowienia rozstrzygające w przedmiocie głównego nurtu postępowania, a więc m.in. wyroki skazujące, uniewinniające lub postanowienia o umorzeniu postępowania. Kończą postępowanie także prawomocne orzeczenia wydawane w innych, także pobocznych nurtach procesu, pod warunkiem, że definitywnie zamykają rozpoznanie danej kwestii, powodując trwałe skutki (*por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 lutego 2013 r., II KK 144/12, OSNKW 2013, z. 6, poz. 47; z dnia 22 grudnia 2020 r., I KZ 23/20, LEX nr 3096736; z dnia 25 września 2013 r., III KK 231/13; z dnia 25 października 2018 r., II KZ 32/18, LEX nr 2569766*). W tej perspektywie widoczne jest, że - **co do zasady – jest dopuszczalne wznowienie postępowania w przedmiocie przypadku poręczenia majątkowego zakończonego prawomocnym postanowieniem, zarówno na wniosek, jak i z urzędu. Takie postanowienie bowiem prawomocnie kończy postępowanie w sprawie mającej charakter akcesoryjny względem głównego nurtu procesu i definitywnie zamyka rozpoznanie tej kwestii, powodując trwałe skutki.**

Przechodząc na grunt przedmiotowej sprawy należy wskazać, że przedmiotem postępowania przed Sądem Okręgowym w S., zakończonego prawomocnie postanowieniem Sądu Apelacyjnego w (...) utrzymującego w mocy to orzeczenie, było rozstrzygnięcie co do przepadku na rzecz Skarbu Państwa kwoty 50.000 złotych stanowiącej przedmiot poręczenia majątkowego, którego stosowanie miało zabezpieczać prawidłowy tok postępowania ekstradycyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Słusznie jednak wskazuje obrońca, że w dacie wydania tego postanowienia przez Sąd Apelacyjny w (...) (15 lipca 2021 r.), czynne postępowanie ekstradycyjne w Republice Białorusi zostało już zakończone. Informacja taka została przekazana przez Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości, z której wynika, że w dniu 19 lutego 2021 r. Prokuratura Generalna Republiki Białorusi skierowała do organów wymiaru sprawiedliwości Republiki Litwy wniosek o wszczęcie postępowania karnego przeciwko ściganemu. Wniosek ten został uwzględniony przez Litwę. Fakt ten oznacza, że w dacie wydania postanowienia utrzymującego w mocy postanowienie Sądu I instancji o przepadku poręczenia majątkowego, organy procesowe w Rzeczypospolitej Polskiej nie były już właściwe do dalszego prowadzenia biernego postępowania ekstradycyjnego, ani do wydawania innych rozstrzygnięć w kwestiach związanych z postępowaniem ekstradycyjnym. Organy wymiaru sprawiedliwości Republiki Białorusi utraciły bowiem kognicję do prowadzenia postępowania karnego przeciwko ściganemu, a zatem i do prowadzenia czynnego postępowania ekstradycyjnego, wobec przejęcia postępowania karnego przez organy wymiaru sprawiedliwości Republiki Litwy, której obywatelem jest ścigany. W rezultacie więc, w dniu 19 lutego 2021 r., czyli w momencie skierowania wniosku o wszczęcie postępowania karnego przeciwko ściganemu do organów wymiaru sprawiedliwości Republiki Litwy, postępowanie ekstradycyjne prowadzone na wniosek władz białoruskich utraciło swoją podstawę prawną. Od tego więc dnia – a więc również w dacie wydania postanowienia Sądu Okręgowego w S. (w dniu 26 lutego 2021 r.) – Z. T. nie podlegał orzecznictwu polskich sądów karnych.

Wynikająca z art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k. negatywna przesłanka procesowa o charakterze formalnym w postaci niepodlegania sprawcy orzecznictwu polskich sądów, to procesowa przeszkoda związana z kwestią jurysdykcji sądów i tzw. immunitetów materialnych. Niepodleganie sprawcy orzecznictwu polskich sądów karnych może wynikać zarówno z przymiotów samego sprawcy, jak i faktu, że dopuścił się czynu, co do którego orzekanie nie następuje przed sądami karnymi (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 2018 r., IV KK 107/18, LEX nr 2549230*). Ujemnej przesłanki procesowej z art. 17 § 1 pkt 8 k.p.k. nie należy jednak mylić z podległością sprawy sądom karnym. Jest to bowiem jedynie zagadnienie zakresu właściwości sądów w ramach ich jurysdykcji. Jeżeli zatem sprawa nie podlega orzecznictwu sądów karnych, następuje stwierdzenie braku właściwości i przekazanie sprawy organowi właściwemu (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 września 2020 r., III KO 73/20, LEX nr 3208623*).

Istotą ekstradycji jest wydanie osoby ściganej przez państwo, na terytorium którego ona aktualnie przebywa, na wniosek państwa, któremu przysługuje jurysdykcja karna, w celu przeprowadzenia przeciwko niej postępowania karnego lub wykonania kary pozbawienia wolności. W sytuacji, gdy osoba ścigana nie przebywa na terytorium państwa wezwanego, postępowanie ekstradycyjne wywołane wnioskiem o wydanie tej osoby traci swój przedmiot, skoro celem ekstradycji jest wydanie osoby ściganej państwu wzywającemu. Bez fizycznej obecności osoby ściganej na terytorium państwa wezwanego jest to niemożliwe (*por. S. Steinborn, [w:] L. K. Paprzycki (red.), Komentarz aktualizowany do art. 425-673 Kodeksu postępowania karnego, LEX/el. 2015, teza 6*). Podobnie dzieje się w przypadku, gdy państwo składające wniosek traci jurysdykcję karną do rozpoznania danej sprawy.

W niniejszej jednak sprawie – dotyczącej już pobocznego zagadnienia, jakim była kwestia przepadku poręczenia majątkowego - postępowania ekstradycyjnego w ogóle nie było w obiegu prawnym, gdyż zostało ono zakończone. Nie było więc możliwe procedowanie w kwestiach związanych z tym postępowaniem i wynikających z wniosku o ekstradycję, jeśli ono się nie toczyło. Państwo wezwane uzyskuje kognicję do procedowania w zakresie stosowania środków przymusu

państwowego wobec konkretnej osoby dopiero w momencie wpłynięcia – ważnego – wniosku o ekstradycję i jedynie tak długo, jak pozostaje on w mocy. Żądanie wydania skierowane do państwa, w którym znajduje się osoba ścigana, przyznaje temu państwu umocowanie do rozstrzygnięcia o prawnej dopuszczalności wydania osoby ściganej, ale również do procedowania w innych kwestiach związanych z postępowaniem ekstradycyjnym, w tym także do podejmowania rozstrzygnięć w przedmiocie środków zapobiegawczych.

Jednak w sytuacji utraty mocy obowiązującej wniosku o wydanie, państwo wezwane traci umocowanie do podejmowania rozstrzygnięć w każdej z tych kwestii.

Jak już wcześniej podniesiono, w realiach przedmiotowej sprawy, w dacie wydania postanowienia kończącego postępowanie w omawianym zakresie, ścigany nie podlegał orzecznictwu sądów polskich, bowiem organy wymiaru sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej utraciły kognicję do prowadzenia biernego postępowania ekstradycyjnego, gdyż uprzednio kierowany przez Republikę Białorusi wniosek o wydanie utracił moc prawną. W chwili zaś wycofania wniosku państwo wezwane traci automatycznie prawo do prowadzenia wszelkich postępowań związanych z postępowaniem ekstradycyjnym. Słusznie bowiem wskazuje się w doktrynie, że postępowanie ekstradycyjne nie jest postępowaniem samodzielnym co do istoty i nie może być prowadzone, jeśli w państwie wnioskującym postępowanie karne już się nie toczy (*por. L. Gardocki, Zagadnienia internacjonalizacji odpowiedzialności karnej za przestępstwa popełnione za granicą, Warszawa 1979, s. 66*). W sytuacji, w której Prokuratura Generalna Republiki Białorusi skierowała do organów wymiaru sprawiedliwości Republiki Litwy wniosek o wszczęcie postępowania karnego przeciwko ściganemu, który to wniosek został uwzględniony, organy wymiaru sprawiedliwości Republiki Białorusi utraciły kognicję do prowadzenia postępowania karnego przeciwko ściganemu, a więc nie były władne do skierowania skutecznego wniosku o ekstradycję do organów Rzeczypospolitej Polskiej. Właśnie z tego powodu sprawa przypadku poręczenia – czy też w ogóle wszystkie kwestie związane z poręczeniem zastosowanym w postępowaniu ekstradycyjnym – nie podlegały już orzecznictwu polskich sądów karnych.

W konsekwencji, w niniejszej sprawie okazało się, że podnoszone przez obrońcę wątpliwości co do wystąpienia przesłanki odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 8 k.p.k. w postaci niepodlegania orzecznictwu sądów polskich były uzasadnione i zasygnalizowane okoliczności wskazywały na konieczność wznowienia postępowania z urzędu.

Na podstawie art. 638 k.p.k. wydatkami postępowania wznowieniowego obciążono Skarb Państwa.